

Toimintamalleja, miten lainvastaisiin tekoihin puututaan Sipoon peruskouluissa ja lukioissa 2022

Sipoon kunta on mukana Itä-Uudenmaan poliisin johtamassa Ankkuri-malli-toiminnassa. Toiminta alkoi syksyllä 2020. Ankkuri-toiminnan tarkoituksena on puuttua varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten rikollisuuteen sekä lähisuhdeväkivaltaan sekä tehdä ehkäisevää työtä näillä saroilla. Ankkuri-malli perustuu moniviranomaisyhteistyöhön.

Ankkuri-mallin tavoitteena on puuttua nuorten rikosentekijöiden toimintaan jo ennen kuin rikoskierre ehtii muodostua. Ankkuri-mallilla ehkäistään myös lähisuhde- ja perheväkivaltaa puuttumalla tapauksiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä ohjaamalla väkivallan osapuolet tarkoituksenmukaisen avun piiriin. Ankkuri-toiminnalla on tuettu radikalisoituneita nuoria ja Suomeen palanneiden kriisialueilla olleiden nuorten kotouttamista. Mallin avulla puututaan välittömästi elämänhallintansa kanssa vaikeuksissa olevan nuoren toimintaan, jotta nuoren elämä saadaan nopeasti oikeille raiteille. Malli auttaa katkaisemaan rikoskierteitä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Ankkuri-malli hyödyntää eri viranomaisten osaamista ja samalla tehostaa kaikkien viranomaisten omien tehtävien suorittamista.

Toiminnan tavoitteena on puuttua varhain alaikäisten rikolliseen käyttäytymiseen, selvittää nuoren asiakkaan kokonaisvaltainen elämäntilanne ja ohjata tarkoituksenmukaisen avun ja tuen piiriin. Tavoitteena on myös puuttua nopeasti lähisuhde- ja perheväkivaltaan. Moniammatillisella yhteistyöllä pyritään lisäämään sisäistä turvallisuutta.

Kohderyhmänä ovat nuoret (15-20 -vuotiaat) rikosentekijät, perheväkivallalle altistuneet tai sitä kokeneet nuoret, radikalisoituneet nuoret sekä aikuiset perheväkivallan uhrit ja tekijät.

Ankkuri-malli perustuu moniviranomaisyhteistyöhön, jossa eri viranomaiset työskentelevät yhdessä poliisiasemalla. Ankkuri-tiimi muodostuu poliisin, sosiaalityöntekijän, psykiatrisen sairaanhoitajan ja nuorisotyöntekijän muodostamasta ryhmästä, joista kaikki, poliisia lukuun ottamatta, ovat kunnan työntekijöitä. He tekevät ryhmänä tiivistä yhteistyötä tuoden kukin ammattiosaamisensa ja taustaorganisaatioidensa tuen ja osaamisen tiimin käyttöön.

Sipoon kunnanvaltuusto on 13.12.2021 päättänyt, että Ankkuri-toimintamallin lisäksi Sipoon peruskouluissa ja lukioissa tullaan soveltamaan Etelä-Karjalan toimintamallin mukaisia yhtenäisiä käytäntöjä lainvastaisten tekoihin puuttumiseen. Tähän ohjeistukseen on kirjattu yhteiset toimintamallit, joita noudatetaan kaikissa yksiköissä.

Lainvastaiset teot

Kouluissa lainvastaisia tekoja käsitellään liian usein kiusaamisena. Kiusaaminen on epämääräinen ja vähättelevä ilmaisu, joka ei kerro yksittäisen teon vakavuutta, vastenmielisyyttä tai lainvastaisuutta. Laissa kiusaamista ei ole määritelty.

Kiusaamiseksi kutsutut lainvastaiset teot ovat tahallisia, jotka täyttävät lähes aina jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa ikänsä takia, mutta korvausvastuu hänellä on. Tekojen vakavuutta on kuvattava niiden oikeilla nimillä ja tekotavoilla. Lainvastainen teko ei voi lieventyä kiusaamiseksi vain siksi, että se tapahtuu koulun alueella.

Normaaliin kasvuun ja kehitykseen kuuluu haasteita. Myönteisten sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä on lähes kaikilla ajoittain vaikeuksia. Nämä taidot ovat koululaisilla vasta kehittymässä ja sen vuoksi ristiriitoja koululaisten välillä esiintyy. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen ja kehittämisen kautta luodaan myönteistä toimintakulttuuria, joka estää ja vähentää kiusaamista sekä lainvastaisia tekoja merkittävästi. Normaaliin kasvuun ja kehitykseen ei kuitenkaan kuulu sellaiset teot, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkistön. Niiden selvittäminen kuuluu viranomaisille.

Ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen ja ilmoitusalttius

Virkatoimintaan kuuluu harkintavallan käyttäminen. Tavanomaiset, vähäiset kahnaukset lasten välillä, joihin puututaan kasvatuksellisilla tai kurinpidollisilla toimilla, eivät aiheuta ilmoitusvelvollisuutta poliisille. Ilmoitusvelvollisuutta pohdittaessa on aina syytä huomioida **lapsen ikä ja kehitystaso**.

Pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävän teon osalta ilmoitusvelvollisuus syntyy. Lastensuojelulain 25 § mukaisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelevien on tehtävä rikosilmoitus poliisille tietoon tulleesta lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tai henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta. Epäselvissä tilanteissa konsultoidaan viranomaisia. Yhteystiedot löytyvät ohjeistuksen lopusta.

Toimintamallit kouluissa tapahtuviin yleisimpiin lainvastaisiin tekoihin

Lainvastainen teko, joka täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas lyö tai potkii toista, kaataa toisen maahan, työntää toisen päin seinää, puree, raapii, vetää toista hiuksista tai muuten aiheuttaa toiselle kipua tai vammaa, taikka väkivaltaa käyttämättä vahingoittaa toisen terveyttä.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.

- Akuutissa tilanteessa ilmoitus hätäkeskukseen.
- Ilmoitus poliisille.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.

(Rangaistusasteikko 15v täyttäneille on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas uhkaa toista rikoksella siten, että uhatulla on perusteltu syy olettaa joutuvansa rikoksen uhriksi.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Uhatun turvallisuuden varmistaminen.
- Jatkotoimet ja ennaltaehkäisyn varmistaminen.
- Tarvittaessa ilmoitus poliisille.

(Rangaistusasteikko 15v täyttäneille on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää varkauden tai näpistyksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas anastaa toisen omaisuutta (esim. kengät, vaatteet, puhelin, Chromebook, tms.).

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Ilmoitus poliisille (oppilaan, jonka omaisuutta on anastettu, huoltaja tekee rikosilmoituksen).

(Rangaistusasteikko 15v täyttäneille on sakkoa tai vankeutta enintään vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi.)

Lainvastainen teko, joka täyttää vahingonteon tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas rikkoo tahallaan toisen omaisuutta tai aiheuttaa niin ikään tahallaan muutoin omaisuusvahingon.

Toimenpiteet:

- Toiminnan välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Ilmoitus poliisille, mikäli teko jatkuu (oppilaan, jonka omaisuutta on vahingoitettu, huoltaja tekee rikosilmoituksen).

(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko tai enintään vuosi vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas julkaisee toisesta tiedotusvälineissä halventavia tai pilkkaavia kuvia tai muita tietoja tai muulla tavoin julkaisee sellaisia suuren joukon tietoon, esim. netin keskusteluryhmissä.

Toimenpiteet:

- Toiminnan välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko.)

Lainvastainen teko, joka täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas levittää julkisesti perätöntä tietoa, joka on omiaan aiheuttamaan toiselle vahinkoa, kärsimystä tai muuten halventaa häntä taikka muuten julkisesti halventaa toista.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko.)

Lainvastainen teko, joka täyttää viestintäsalaisuuden loukkauksen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas avaa luvatta toisen matkapuhelimen tai tietokoneen ja hankkii tietoa niissä olevista viesteistä, kuvista tai muusta materiaalista.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää identiteettivarkauden tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas esiintyy toisen matkapuhelimella tai nettiosoitteella tämän tiedoilla keskusteluryhmissä tai muissa vastaavissa foorumeissa.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko.)

Lainvastainen teko, joka täyttää viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas häirintätarkoituksessa, vastoin toisen tahtoa soittaa tai lähettää lukuisia viestejä tälle, tilaa pilapuheluita tai muutoin merkittävästi häiritsee sähköisten viestinten kautta.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko 15v täyttäneelle on sakko tai enintään 6 kk vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää salakuuntelun tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas tallentaa salaa sellaisia toisten keskusteluja, jotka eivät ole tarkoitettu hänen tietoonsa, eivätkä puhujat ole voineet olettaa ulkopuolisten kuulevan heidän puheitaan.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikille osapuolille ja heidän huoltajilleen.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään vuosi vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää salakatselun tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas kuvaa salaa henkilöä koulussa, käymälässä, pukuhuoneessa tai muussa vastaavassa paikassa kuvattavan yksityisyyttä loukaten.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikille osapuolille ja heidän huoltajilleen.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään vuosi vankeutta.)

Lainvastainen teko, joka täyttää vainoamisen tunnusmerkistön on kyseessä silloin, kun oppilas toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten oikeudettomasti vainoaa toista vastoin tämän tahtoa siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta.

Toimenpiteet:

- Teon välitön keskeyttäminen.
- Ilmoitus kaikkien osapuolten huoltajille.
- Koulun toimenpiteet, mikäli ei rikosilmoitusta (ks. koulun PoL29§-suunnitelma).
(Rangaistusasteikko on 15v täyttäneelle sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.)

Kiusaamiseksi mielletään lisäksi runsas joukko tekoja, jotka eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä, eivätkä ne sinällään ole lainvastaisia. Teot ovat kuitenkin vakavia ja julmia, eikä niitä saa väheksyä. Niihin tulee reagoida heti ja ne tulee keskeyttää välittömästi. Tällaisia tekoja ovat esim. eristäminen, vähättely, aliarvioiminen, nimittely, yllyttäminen itsemurhaan sekä erilaiset ilmeet, eleet ja merkit, joilla halvennetaan toista. Tällöin puhutaan henkisestä väkivallasta. Mainitut teot vaarantavat helposti lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen. Tällaisiin tekoihin puututaan lastensuojelulain velvoittaman lastensuojeluilmoituksen kautta. Henkinen väkivalta voi joissain tapauksissa täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Lasten ja nuorten kanssa toimivalla henkilöstöllä on lakiin perustuva velvollisuus tehdä rikosilmoitus alaikäiseen lapseen kohdistuneesta seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksesta. Jättämällä tekemättä rikosilmoituksen Lastensuojelulain 25§ tarkoittamista teoista, rikkoo itse omaa virkavelvollisuuttaan. Ilmoitus on tehtävä välittömästi, kun tieto teosta on saatu.

Jokainen ilmoitus käsitellään yhteistyössä tarvittavien eri viranomaisten kanssa.

Viranomaisten yhteystietoja

- Poliisi, ennaltaestava.ita-uusimaa@poliisi.fi, p. 0295 436 895 (0504759405)
- Sipoon kunta - Lapsiperheiden sosiaalityön päivystys- ja palvelunumero, p. 0923536013
- Itä-Uudenmaan sosiaali- ja kriisipäivystys, p. 0405174194

Hyödyllisiä linkkejä

Väkivallan muodot:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/vakivallan-muodot>

Lapsiin kohdistuva väkivalta:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta>

Seksuaaliväkivalta:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta>

Lastensuojelulaki 25 §: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P25>

Riita- ja rikosasioiden sovittelu:

<https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>